

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI – BÀI GIẢNG ĐIỆN TỬ

BÀI 5

CÂY VÀ CÂY NHỊ PHÂN

Website: <https://hoai.edu.vn> © 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.1. Cây và các khái niệm liên quan

5.1.1. Định nghĩa cây

- Định nghĩa 1: Cây là một đồ thị liên thông không có chu trình.
- Định nghĩa 2: Một cây là tập hợp hữu hạn các nút trong đó có một nút đặc biệt gọi là gốc (Root). Giữa các nút có mối quan hệ phân cấp gọi là quan hệ cha-con.

Website: <https://hoai.edu.vn> © 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Định nghĩa cây (tt)

Website: <https://hoai.edu.vn> © 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.1.2. Các khái niệm liên quan

- Bậc của một nút:**
 - Là số nút con của nút đó.
- Bậc của một cây:**
 - Là bậc của nút có bậc lớn nhất trên cây đó. Cây có bậc n thì gọi là cây n – phân.
- Nút gốc:**
 - Là nút đặc biệt, không có nút cha.
- Nút lá:**
 - Là nút có bậc bằng 0 (không có nút con).
- Nút nhánh:**
 - Là nút có bậc khác 0 và không phải là nút gốc.

Website: <https://hoai.edu.vn> © 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Các khái niệm (tt)

- Mức của một nút**
 - Gốc có mức 1.
 - Nếu nút cha có mức i thì các nút con có mức i+1.
- Chiều cao của cây:**
 - Là mức của nút có mức lớn nhất có trên cây.
- Đường đi:**
 - Đãy các nút N_1, N_2, \dots, N_k được gọi là đường đi nếu N_i là cha của N_{i+1} ($1 \leq i \leq k-1$).
- Độ dài của đường đi:**
 - Là số nút trên đường đi trừ đi 1.
- Cây con:**
 - Là cây có gốc là một nút nhánh, lá.

Website: <https://hoai.edu.vn> © 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Các khái niệm (tt)

- Cây được sắp thứ tự:**
 - Các nút được sắp theo một thứ tự nhất định.
- Rừng:**
 - Là tập hợp hữu hạn các cây phân biệt.
- Cây rừng:**
 - Cây không có nút nào.

Website: <https://hoai.edu.vn> © 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Lưu trữ mốC nối (tt)

```
// Khai báo kiểu dữ liệu DataType
struct Node
{
    DataType infor;
    Node *left, *right;
};
typedef Node *TRO;
TRO Root;
// Root = NULL -> cây rỗng
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Lưu trữ mốC nối (tt)

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.2.2. Duyệt cây nhị phân

- Duyệt cây nhị phân là "thăm" lần lượt các nút trên cây theo một thứ tự nhất định, mỗi nút một lần.
- Có 4 phương pháp duyệt cây:
 - TOP – DOWN – LEFT – RIGHT
 - Duyệt theo thứ tự trước – PreOrder
 - Duyệt theo thứ tự giữa – InOrder
 - Duyệt theo thứ tự sau – PostOrder

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

TOP – DOWN – LEFT – RIGHT

- Thăm lần lượt các nút theo thứ tự từ mức trên xuống mức dưới.
- Ở mỗi mức thăm theo thứ tự từ trái sang phải.
- Ví dụ:
A B C D E F G H I J K L

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Duyệt theo thứ tự trước

- Nếu cây không rỗng
 - Thăm gốc
 - Duyệt cây con trái theo thứ tự trước.
 - Duyệt cây con phải theo thứ tự trước.
- Ví dụ:
A B D E H K L C F G I J

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Duyệt theo thứ tự giữa

- Nếu cây không rỗng
 - Duyệt cây con trái theo thứ tự giữa.
 - Thăm gốc.
 - Duyệt cây con phải theo thứ tự giữa.
- Ví dụ:
D B K H L E A F C I G J

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Duyệt theo thứ tự sau

- Nếu cây không rỗng
 - Duyệt cây con trái theo thứ tự sau.
 - Duyệt cây con phải theo thứ tự sau.
 - Thăm gốc.
- Ví dụ:
D K L H E B F I J G C A

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Cài đặt phép duyệt theo thứ tự trước

```
void preOrder (TRO Root)
{
    if (Root != NULL)
    {
        visit(Root);
        preOrder(Root->left);
        preOrder(Root->right);
    }
}
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.2.3. Ứng dụng cây nhị phân

- Một dạng cấu trúc lưu trữ được sử dụng trong thuật toán định giá biểu thức số học là cây nhị phân.
- Việc định giá biểu thức số học được thực hiện qua 3 bước:
 - Dựng cây nhị phân biểu diễn biểu thức.
 - Duyệt cây để được biểu thức dạng hậu tố.
 - Định giá biểu thức với ngăn xếp.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Định giá biểu thức số học

- Dựng cây nhị phân biểu diễn biểu thức
 - Gốc và các nút nhánh chứa các toán tử.
 - Lá cây chứa các toán hạng.
- Cách dựng:
 - Chọn toán tử có độ ưu tiên thấp nhất làm gốc.
 - Cây con trái là biểu thức bên trái toán tử được chọn, cây con phải là biểu thức bên phải.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Định giá biểu thức số học (tt)

$x + y * (z - t) + u / v$

• Duyệt cây theo thứ tự sau ta được:
 $x y z t - * + u v / +$

• Biểu thức hậu tố.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Định giá biểu thức số học (tt) – Thuật toán

- Bài toán:
 - Đầu vào: Biểu thức dạng hậu tố, gọi là xâu vào.
 - Đầu ra: Giá trị biểu thức.
- Cấu trúc lưu trữ:
 - Sử dụng ngăn xếp để lưu dữ liệu trong quá trình định giá biểu thức, kết quả trả về trong ngăn xếp.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Định giá biểu thức số học (tt) – Thuật toán

- Bước 1:** Khởi tạo ngăn xếp rỗng, đầu đọc chỉ vào vị trí đầu tiên trên xâu vào.
- Bước 2:** Nếu đầu đọc chỉ vị trí kết thúc xâu vào sang bước 6, ngược lại sang bước 3.
- Bước 3:** Đọc 1 ký tự trên xâu vào, dịch chuyển đầu đọc sang phải, nếu là toán hạng sang bước 4, là toán tử sang bước 5.
- Bước 4:** Đẩy toán hạng vào ngăn xếp, rồi quay lại bước 2.
- Bước 5:** Lấy 2 toán hạng trong ngăn xếp, giả sử được lần lượt là A và B, thực hiện B T A (với T là toán tử vừa đọc được), được kết quả đẩy vào ngăn xếp và quay lại bước 2.
- Bước 6:** Nhận kết quả trong ngăn xếp, và kết thúc.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Định giá biểu thức số học (tt)

$x\ y\ z\ t\ -\ * \ +\ u\ v\ /\ +\ \emptyset$

$z - t = A$ $y * A = B$ $x + B = C$ $u / v = D$ $C + D = K$

t	A		v		
z	y	B	u	D	
y	x	x	C	C	K
x					

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Các kiến thức cần nắm được trước vào bài mới:

- Cây nhị phân là gì (đặc điểm, phân biệt với các kiểu cây khác)?
- Các phép duyệt cây nhị phân?
 - Thứ tự trước (Gốc- Trái-Phải)
 - Thứ tự giữa (Trái- Gốc-Phải)
 - Thứ tự sau (Trái-Phải-Gốc)
- Danh sách móc nối (đơn, kép)? Cách xây dựng chúng?
- Mảng (cách khai báo, truy cập và các phép toán trên mảng)?
- Khái niệm phương pháp và tư tưởng đệ quy?

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3. Cây nhị phân tìm kiếm

5.3.1. Định nghĩa

- Cây nhị phân tìm kiếm (CNPTK) là cây nhị phân hoặc rỗng hoặc không rỗng thì phải thỏa mãn đồng thời các điều kiện sau:
 - Khoá của các nút thuộc cây con trái nhỏ hơn khoá của nút gốc;
 - Khoá của nút gốc nhỏ hơn khoá của các nút thuộc cây con phải của nút gốc
 - Cây con trái và cây con phải của gốc cũng là cây nhị phân tìm kiếm

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3. Cây nhị phân tìm kiếm

XÂY DỰNG CÂY

7 36 3 1 6 4 15 40

- Nếu node cần thêm < node đang xét thì thêm về **bên trái**.
- Ngược lại thì thêm về **bên phải**.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3. Cây nhị phân tìm kiếm

XÂY DỰNG CÂY (TT)

```

int ThemNut (TREE & t, int x)
{
    if (t==NULL)
    {
        if (x==t->Key) return 0;
        else
        {
            if (x<t->Key) ThemNut(t->pLeft, x);
            else ThemNut(t->pRight, x);
        }
    }
    else
    {
        t=new TNode;
        if (t==NULL) return -1;
        t->Key=x;
        t->pLeft=t->pRight=NULL;
        return 1;
    }
}

```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved.

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.2. Cài đặt cấu trúc dữ liệu

- Mỗi nút trên cây nhị phân tìm kiếm có dạng.

```

    left  infor  right
  
```

```

//Khai báo kiểu dữ liệu DataType
struct Node{
    DataType infor;
    Node *left, *right;
};
typedef Node *TRO; //Định nghĩa kiểu con trỏ
TRO Root; //Khai báo con trỏ trỏ vào gốc cây
Root = NULL -> cây rỗng
  
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3. Cài đặt các phép toán

5.3.3.1. Tìm kiếm một nút.

- Tìm kiếm một nút trên cây là một trong các phép toán quan trọng nhất đối với cây nhị phân tìm kiếm.
- Bài toán:**
 - Đầu vào: Cây nhị phân tìm kiếm có gốc được trỏ bởi con trỏ Root, khóa của nút cần tìm là K.
 - Đầu ra: Con trỏ trỏ vào nút tìm thấy, hoặc con trỏ NULL nếu không thấy.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Tìm kiếm một nút (tt)

- Nếu cây rỗng -> **return NULL**.
- Ngược lại so sánh khóa của nút gốc với khóa K.
 - Nếu bằng -> **return Root**.
 - Nếu lớn hơn -> tìm kiếm nút K ở cây con trái.
 - Nếu nhỏ hơn -> tìm kiếm nút K ở cây con phải.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Tìm kiếm một nút (tt)

- Tìm nút có khóa K = 10

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Tìm kiếm một nút (tt)

- Hàm đệ quy

```

TRO search(TRO Root, KeyType K)
{
    if (Root == NULL)
        return NULL;
    else if (Root->infor == K)
        return Root;
    else if (K < Root->infor)
        return search(Root->left, K);
    else return search(Root->right, K);
}
  
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Tìm kiếm một nút (tt)

- Hàm lặp

```

TRO search(TRO Root, KeyType K)
{
    TRO Q;
    Q = Root;
    while (Q != NULL && Q->infor != K)
    {
        if (Q->infor > K)
            Q = Q->left;
        else Q = Q->right;
    }
    return Q;
}
  
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.2. Duyệt cây nhị phân tìm kiếm

- Duyệt cây theo thứ tự trước.
- Duyệt cây theo thứ tự giữa.
- Duyệt cây theo thứ tự sau.
- Lưu ý:
 - Duyệt cây theo thứ tự giữa sẽ cho thứ tự các khóa trên cây theo thứ tự tăng dần.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.3. Chèn một nút mới vào cây

- Chèn nút có khóa K vào cây như sau:
 - Nếu cây rỗng nút mới là gốc cây, **return 1**;
 - Ngược lại:
 - Nếu khóa gốc == K, nút đã có trên cây, **return 0**;
 - Nếu khóa gốc > K, chèn nút K vào cây con trái.
 - Nếu khóa gốc < K, chèn nút k vào cây con phải.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.3. Chèn một nút mới vào cây

- Hàm đệ quy


```
int insert(TRO &Root, KeyType K) {
    if (Root == NULL) {
        Root = new Node;
        Root->infor = K;
        Root->left = Root->right = NULL;
        return 1;
    }
    else if (Root->infor == K)
        return 0;
    else if (Root->infor > K)
        return insert(Root->left, K);
    else return insert(Root->right, K);
}
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

Có ba trường hợp khi huỷ một nút X có thể xảy ra:

- X là nút lá
- X là nút nửa lá (chỉ có một con trái hoặc con phải)
- X có đủ hai con (trường hợp tổng quát)

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

Trường hợp thứ nhất: chỉ đơn giản huỷ nút X vì nó không có cả 2 cây con trái và phải.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

```
if (Root->left == NULL && Root->right == NULL)
{
    delete Root;
    Root = NULL;
}
```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

Trường hợp thứ hai: Trước khi xóa nút X cần móc nối cha của X với nút gốc của cây con (cây con trái hoặc cây con phải) của nó.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

```

TRO temp = Root;
if (Root->left == NULL && Root->right != NULL)
{
    Root = Root->right;
    delete temp;
} else if (Root->right == NULL && Root->left != NULL)
{
    Root = Root->left;
    delete temp;
}

```

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

Trường hợp thứ 3: Nút cần xóa có đầy đủ cả 2 cây con trái và con phải.

Như vậy ta sẽ phải thay đổi một số mối nối ở các nút:

- Nút cha của nút bị loại bỏ
- Nút được chọn làm nút thay thế
- Nút cha của nút được chọn làm nút thay thế

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

5.3.3.4. Loại bỏ một nút trên cây

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CÁU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Độ phức tạp của thuật toán

STT	Tên thuật toán	Độ phức tạp	Đặc điểm
1	Tìm kiếm tuần tự	$O(n)$	Dữ liệu không cần sx trước
2	Tìm kiếm nhị phân	$O(\log_2 n)$	Dữ liệu cần sx trước
3	Tìm kiếm trên cây NPTK	$O(\log_2 n)$	Dữ liệu không cần sx trước

Phù hợp với các dữ liệu động (dữ liệu thường xuyên thay đổi với các hoạt động thêm bớt)

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Các ứng dụng của CNPTK:

1. Dùng để biểu thị các biểu thức số học.
2. Dùng để đánh giá cây biểu thức.
3. Được sử dụng để quản lý Vùng bộ nhớ ảo (VMA's).
4. Được sử dụng để lập chỉ mục địa chỉ IP.
5. Được sử dụng để tránh kẻ tấn công gửi các gói IP với các đầu vào trong trường hợp xấu nhất.
6. Thao tác dữ liệu phân cấp.
7. Giúp tìm kiếm thông tin dễ dàng.
8. Dùng để tăng tốc các thuật toán trong machine learning (KNN)

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Bài tập

- Cho dãy khóa x: 15, 7, 24, 2, 10, 20, 34, 9, 12, 55
 - Dựng cây nhị phân tìm kiếm với các nút lần lượt là các khóa của dãy x, bắt đầu từ bên trái dãy x, vẽ hình.
 - Mô tả thao tác chèn thêm khóa 40 vào cây.
 - Mô tả thao tác tìm kiếm khóa có giá trị bằng 9 trên cây.
 - Mô tả thao tác xóa nút khóa có giá trị 7 trên cây.
- Viết chương trình thực hiện:
 - Cài đặt cấu trúc dữ liệu của cây.
 - Hiện thị dãy khóa trên cây theo thứ tự trước.
 - Kiểm thử các thao tác chèn, tìm kiếm, xóa nút trên cây.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Note: VẤN ĐỀ CẦN QUAN TÂM

Xây dựng cây từ kết quả duyệt theo thứ tự trước (NLR)

- Chọn giá trị đầu tiên làm node gốc.
- Lần lượt đưa các giá trị còn lại từ trái sang phải vào cây theo nguyên tắc xây dựng cây.

Xây dựng cây từ kết quả duyệt theo thứ tự sau (LRN)

- Chọn giá trị cuối cùng làm node gốc.
- Lần lượt đưa các giá trị còn lại từ phải sang trái vào cây theo nguyên tắc xây dựng cây.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

Note: VẤN ĐỀ CẦN QUAN TÂM (TT)

Xây dựng cây từ kết quả duyệt theo thứ tự giữa (LNR)

- Gọi r: Số lượng giá trị cho trước.
- Gọi m = r div 2: Giá trị ở giữa.
- Chọn giá trị thứ m làm node gốc.
- Lần lượt đưa các giá trị bắt đầu từ vị trí m-1 lùi về trái vào cây theo nguyên tắc xây dựng cây.
- Lần lượt đưa các giá trị bắt đầu từ vị trí m+1 đến cuối vào cây theo nguyên tắc xây dựng cây.

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved

CẤU TRÚC DỮ LIỆU VÀ GIẢI THUẬT

© 2021 Hanoi University of Industry All rights reserved